

2. Vasylychikov A. Semeistvo Razumovskykh: v 5 t. Sankt-Peterburh: Typohrafiya M. Stasiulevycha, 1882. T. 3. 530 s. [Vasilychikov A. The Razumovsky Family: in 5 volumes. Saint Petersburg: M. Stasyulevich Typography, 1882. Vol. 3. 530 p.] [in Ukrainian]

3. Dehtiarov S.I. Mainovi dokumenty rodyny Rozumovskykh (za materialamy Derzhavnoho arkhivu Sumskoi oblasti). / S.I.Dehtiarov, V.V.Tiutiunnyk // Sumskiy istoryko-arkhivnyi zhurnal. – 2011. – № KhII-KhIII. – s. 43–53. [Dehtyarov S.I. Property Documents of the Razumovsky Family (based on materials from the State Archive of Sumy Oblast). / S.I. Dehtyarov, V.V. Tyutyunnik // Sumy Historical and Archival Journal. – 2011. – № XII–XIII. – p. 43–53.] [in Ukrainian]

4. Lazarevskiy A. Ocherky, zametky y dokumenty po ystoriyy Malorossyy : v 5 t. Kyev: Typ. H. T. Korchak-Novytskoho, 1892–1899. T. 1. 129c. [Lazarevsky A. Essays, Notes, and Documents on the History of Little Russia: in 5 volumes. Kyiv: G.T. Korchak-Novitsky Typography, 1892–1899. Vol. 1. 129 p.] [in Ukrainian]

5. Prosheniie hrafa Kyryla Hryhorovycha Rozumovskoho pro zasvidchennia darchoi na koryst plemynnytsi Sofii Yosypivny Apraksinoi. DASO (Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti). F. 586. Op. 1. Spr. 35. Ark. 3. [Request of Count Kirill Grigorievich Razumovsky for the Confirmation of a Gift in favor of his niece Sofiya Yosypivna Apraksina. DASO (State Archive of Sumy Oblast). F. 586. Op. 1. Spr. 35. Sheet 3.] [in Ukrainian]

6. Prosheniie hrafa Kyryla Hryhorovycha Rozumovskoho pro zasvidchennia podilu maina mizh spadkoiemtsiamy. DASO (Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti). F. 586. Op. 1. Spr. 25. Ark. 4 – 20. [Request of Count Kirill Grigorievich Razumovsky for the Confirmation of the Division of Property among Heirs. DASO (State Archive of Sumy Oblast). F. 586. Op. 1. Spr. 25. Sheets 4 – 20.] [in Ukrainian]

7. Rasumovsky K. Aus alten zeiten. Graf Kirill Grigorievitsch Rasumovsky. 1728–1803. Ein gedenkblatt für den letzten Hetman der Ukraine. Halle, 1913. 116 s. [in Ukrainian]

УДК 069(477.51-21Батурич):929Орлик

Дробязко Н.М.
історик
Національного заповідника
«Гетьманська столиця»
(Україна, Батурич)

НА ПОШАНУВАННЯ ГЕТЬМАНА ПИЛИПА ОРЛИКА, ДО 350-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

DOI: 10.5281/zenodo.8283074

У даній статті розкриваються різні напрямки пошанування великого українського гетьмана Пилипа Орлика в еміграції, зокрема в контексті підготовки до відзначення 350-ї річниці від дня його народження. Пилип Орлик - це видатний державний і політичний діяч, генеральний писар, гетьман в еміграції, який мав вагомий внесок у становлення української державності. Він був упорядником першої української Конституції та автором єдиного гетьманського щоденника, що стало значущим досягненням в історії українського народу.

Основним джерелом для дослідження є робота Національного заповідника «Гетьманська столиця», який зосереджує свою увагу на пам'ятних подіях, пов'язаних з іменем гетьмана Пилипа Орлика. В статті наводиться значний обсяг науково-дослідних матеріалів та культурно-освітньої роботи, яка включає в себе створення виставок, організацію наукових конференцій та лекцій, спрямованих на популяризацію знань про життя і діяльність видатного гетьмана.

Значимим елементом статті є розгляд міжнародної співпраці, яка відіграє важливу роль у поширенні інформації про Пилипа Орлика за межами України. Це сприяє підвищенню свідомості про унікальну історичну постать, залученню уваги міжнародної спільноти та залученню іноземних дослідників до дослідження життєвого шляху гетьмана.

Крім того, стаття підкреслює важливість комплектування фондової колекції, пов'язаної з Пилипом Орликом. Збір і збереження архівних документів, листування, портретів, предметів побуту тощо стають важливим завданням для подальшого дослідження і просвітництва.

Загалом, дана стаття привертає увагу до значущості пошанування та вивчення діяльності гетьмана Пилипа Орлика як видатної історичної постаті української історії. Її результати сприятимуть більш глибокому розумінню спадщини гетьмана.

Ключові слова: Пилип Орлик, Батурин, Національний заповідник «Гетьманська столиця».

Drobazko N.M.

historian

National Reserve

"Hetman's Capital"

(Ukraine, Baturyn)

In honor of Hetman Pylyp Orlyk, on the 350th anniversary of his birth

This scientific article presents a comprehensive analysis of various aspects of honoring the great Ukrainian hetman Pylyp Orlyk in emigration, particularly in the context of preparing to commemorate the 350th anniversary of his birth. Pylyp Orlyk was an outstanding statesman and political figure, a chief secretary, and a hetman in emigration, who made a significant contribution to the establishment of Ukrainian statehood. He was the compiler of the first Ukrainian Constitution and the author of the only hetman's diary, which became a significant achievement in the history of the Ukrainian people.

The main source for this research is the work of the National Reserve "Hetman's Capital," which focuses on memorial events related to the name of Hetman Pylyp Orlyk. The article includes a substantial amount of scientific materials and cultural-educational work, such as exhibitions, scientific conferences, and lectures aimed at popularizing knowledge about the life and activities of the distinguished hetman.

An essential element of the article is the examination of international cooperation, which plays a crucial role in disseminating information about Pylyp Orlyk beyond Ukraine. This contributes to raising awareness about this unique historical figure, attracting international attention, and engaging foreign researchers in studying the hetman's life journey.

Furthermore, the article emphasizes the importance of collecting and preserving a fund collection related to Pylyp Orlyk. Gathering and preserving archival documents, correspondence, portraits, household items, etc., become crucial tasks for further research and enlightenment.

Overall, this article draws attention to the significance of honoring and studying the activities of Hetman Pylyp Orlyk as a prominent historical figure in Ukrainian history. Its results will contribute to a deeper understanding of the hetman's legacy.

Key words: Pylyp Orlyk, Baturyn, National Preserve «Hetman's Capital».

Постановка проблеми. У 2022 р. Україна відзначає 350-ту річницю від дня народження Пилипа Орлика (350-річчя від дня народження Пилипа Орлика відзначається відповідно Постанови Верховної Ради України від 17 грудня 2021 року № 1982-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках»). Місто Батурин є уособленням одвічної боротьби української держави за свою незалежність. 53 роки Батурин був місцем

перебування гетьманів та органів державної влади. Місто сформувало відомих українських гетьманів, борців за вільну і незалежну державу серед яких чільне місце займає Пилип Орлик (1672–1742 рр.).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Представлена література розкриває різні аспекти вшанування гетьмана Пилипа Орлика до 350-ї річниці від дня його народження. Ця тема є актуальною та важливою, оскільки сприяє вивченню історичних подій та внеску цієї постаті в історію України. Література відображає різні підходи до вшанування гетьмана, а також дії урядових та культурних інституцій, спрямовані на відзначення цієї річниці.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Невирішеним аспектом може бути питання впливу вшанування гетьмана Пилипа Орлика на міжнародний контекст. Як це може вплинути на сприйняття України світовою громадськістю та міжнародними партнерами? Невирішеним аспектом є можливість вивчити, як вшанування гетьмана Пилипа Орлика сприяє розвитку регіону, зокрема Батурину, який має особливий зв'язок з гетьманом.

Мета статті полягає в тому, щоб вшанувати та відзначити великий внесок історичної постаті - гетьмана Пилипа Орлика - до розвитку та становлення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національний заповідник «Гетьманська столиця» (далі заповідник) на сьогодні є міжнародно визнаним центром науково-дослідної, науково-експозиційної і науково-фондової роботи по вивченню, популяризації та формуванню колекції, яка розкриває життя і діяльність гетьмана Пилипа Орлика. В охоронних зонах заповідника з 2017 р. досліджується єдина на сьогодні відома садиба Пилипа Орлика. Колективом заповідника у співпраці з меценатами, провідними істориками, державними політичними діячами, художниками формується фондова колекція, яка розкриває життя та діяльність Пилипа Орлика. В 2017–2019 рр. повернули несправедливо забуте ім'я сина гетьмана, підготувавши міжнародну виставку «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину».

З нагоди 350-тої річниці від дня народження Пилипа Орлика історики заповідника працювали над реалізацією міжнародного виставкового проекту – вперше представити в Україні «Діаріуш» гетьмана, який зберігається в Архіві Міністерства закордонних справ Франції. «Діаріуш» – це єдиний рукописний гетьманський щоденник, який Пилип Орлик вів з 1720 по 1734 рік, перебуваючи у Салоніках (сучасна Греція). 14 жовтня 2021 р., в Батурині, генеральна директорка Наталія Реброва ознайомила міністра закордонних справ України Дмитра Кулебу з науковою концепцією міжнародного виставкового проекту. Завдяки його дипломатичній підтримці було досягнуто домовленостей з міністром закордонних справ Франції Жан-Івом Ле Дріаном про експонування «Діаріуша» у Батурині в палаці гетьмана Кирила Розумовського. «Це буде історична подія для України» – заявляв Дмитро Кулеба [1, с.13].

У співпраці з Генеральним консульством України в Салоніках та посольством України в Туреччині історики заповідника провели ґрунтовну роботу по підготовці міжнародного виставкового проекту і у грудні 2021 р., в ході наукового відрядження до Салонік, істориками заповідника були визначені та зафіксовані місця, пов'язані з життям і діяльністю Пилипа Орлика.

Але всі плани перекреслила війна... В умовах військової агресії реалізувати всі наші напрацювання стало неможливо. На певний час діяльність заповідника була зосереджена лише на збереженні колекцій і пам'яток. Водночас ми розуміли, що справа вшанування Пилипа Орлика є необхідною і особливо актуальною сьогодні і тому розробили новий план, який максимально втілили в життя. Головним завданням стала міжнародна співпраця, а особливо з тими країнами Європи, з якими у свій час співпрацював і мав підтримку Пилип Орлик. В даній статті ми розповімо за якими напрямками працювали і які результати отримали.

Першим напрямком нашої роботи була **науково-дослідна робота**. На цьому етапі істориками заповідника було підготовлено ряд наукових та науково-популярних статей в українські та закордонні видання, які розкривали життєву дорогу Пилипа Орлика, його

родину, політичні погляди, державотворчі процеси. Тема українського гетьмана зацікавила періодичні видання: «Україна молода», «Голос України», «Новинарня», «ЧЕline», Радіо Свобода у Празі, «Свобода» у США, «Wiadomości Brzostekie» у Польщі та ін.

Окрім наукових публікацій було зосереджено увагу на соціальну мережу Facebook. Зокрема на офіційній сторінці заповідника було створено рубрику під хештегом #Пилип Орлик Шлях Гетьмана 350 річниця народження. В результаті маємо понад 20 інформаційних заміток, з якими ознайомились 880 користувачів.

З нагоди Дня Конституції України історики заповідника організували міжнародний онлайн-вебінар «Пилип Орлик. Шлях гетьмана», на якому вперше були представлені нові розвідки у музейній справі України по темі гетьмана Пилипа Орлика, нововиявлені експонати та документи, новоперекладені сторінки його щоденника, нові дослідження провідних істориків – Ірини Дмитришин (Франція), Валентини Соболев (Польща), Марини Траттнер (Швеція), Тетяни Гаїрової-Яковлевої, українських дослідників Олександра Середи, Василя Кононенка, Володимира Пшика, істориків заповідника Наталії Ребрової, Любов Кіашко, Каріни Солдатової, Наталії Дробязко та відомого українського художника Олеса Солов'я. Вони представили результати своєї пошукової роботи в архівах Франції, Швеції, Туреччини, Болгарії. Історики заповідника говорили про дослідження садиби Пилипа Орлика в Батурині, представили наші здобутки з формування колекції. Було презентовано ескіз роботи художника Олеса Солов'я «Пилип Орлик. Шлях гетьмана», над якою він працює на замовлення заповідника та за концепцією розробленою істориками заповідника. До онлайн-вебінару долучилося 70 учасників із України і закордону. Зібранням було прийняте спільне рішення про звернення до Президента України про затвердження Програми підтримки вивчення та публікації джерел, пов'язаних із державотворчою діяльністю гетьмана Пилипа Орлика. Відеозапис онлайн-вебінару розміщено на YouTube каналі заповідника і всі зацікавлені мають можливість ознайомитися.

Нині історики заповідника співпрацюють з професором кафедри україністики Варшавського університету, перекладачем, головним редактором періодичного видання «Studia Polsko-Ukrainskie» Валентиною Соболев. У своїй науковій діяльності пані Валентина велику увагу приділяє «Діаріушу» Пилипа Орлика. У 2012 р. вона опрацювала оригінальний гетьманський щоденник в архіві Міністерства закордонних справ Франції. З того часу і почала його перекладати сучасною польською та українською мовами, переклад якого уже неодноразово публікувала у наукових статтях та презентувала широкому загалу на наукових конференціях. У квітні 2022 р., перша частина гетьманського щоденника польською мовою видана Варшавським університетом на обкладинці книжки портрет Пилипа Орлика, художниці Наталії Павлусенко, із фондової колекції заповідника.

Закордонна співпраця дала змогу розширити географію пошанування гетьмана. Було написано 8 листів-звернень про співпрацю щодо вшанування пам'яті Пилипа Орлика до Польщі, Франції, Швеції, Греції, Туреччини, Молдови та Сполучених Штатів Америки.

На наше звернення відгукнулись колеги з Українського національного музею в Чикаго. І упродовж 3-х місяців тривала робота істориків заповідника над виставкою нового формату - нами підготовлено документальний фільм-виставку «Пилип Орлик. Шлях гетьмана. Батурин», який розкриває 10-річний період життя Пилипа Орлика у мазепинському Батурині (1698–1708 рр.). Ми показали українського державця через призму його особистих якостей, родини, кар'єри, висвітлили середовище, у якому він жив і формувався. У виставці представлені музейні предмети із фондової колекції заповідника: унікальні археологічні знахідки із єдиної на сьогодні відомої і дослідженої садиби Пилипа Орлика в Батурині, знахідки з інших місць його перебування, портрети Пилипа Орлика, сюжетні картини, створені сучасними митцями. Ми залучили до виставки і унікальні документи із архівів України, Франції, Швеції та росії: «Діаріуш», посвідку про народження у Батурині сина Григорія, панегірик «*Hippomenes Sarmaski*» («Сарматський лев»), лист Пилипа Орлика писаний в Батурині та інші.

До Дня Української Державності документальний фільм-виставка «Пилип Орлик. Шлях гетьмана. Батурин» презентований в Українському національному музеї у Чикаго. Особливою гордістю є схвальні відгуки від наших чиказьких колег: «У той час, коли дикий москвит не знає слова культура, музейники України вирушають у світову мандрівку із своїм проєктом державотворення, щоб відкрити світові Пилипа Орлика. Ми вітаємо подвижницьку роботу музейників та директорки Наталії Ребрової, які в умовах російської агресії продовжують досліджувати державотворчі процеси та історію України» [1, 13].

Про унікальність такої співпраці і про досвід пошуку нових форм роботи в умовах воєнного стану генеральна директорка заповідника Наталія Реброва розповіла у інтерв'ю «Пилип Орлик: життя у боротьбі за державу» регіональному суспільному мовнику «Чернігів-Суспільне». Документальний фільм-виставка також розміщений на YouTube каналі заповідника і усі бажаючі можуть його переглянути.

Основою музейної діяльності є комплектування та зберігання музейної колекції. Це складна робота, яка складається з виявлення музейних предметів, придбання, включення їх до музейного зібрання. Варто зауважити, що оригінальних речей, які б належали Пилипу Орлику чи його родині в музейному фонді України не знайдено. Протягом 20 років працівники заповідника формували музейну колекцію, яка географічно і тематично пов'язана з Пилипом Орликом та його родиною. Історія комплектування цього зібрання є надзвичайно цікавою та відповідальною. Кожен крок, кожен період має свої унікальні особливості.

У ювілейний рік ми мали поповнення колекції. І в цьому питанні нам сприяють вірні друзі. Ірина Дмитришин – історикиня, перекладачка, завідувачка кафедри українських студій в Інституті Східним Мов і Цивілізації у Парижі допомагає нам підібрати відповідні музейні предмети на європейських аукціонах та антикварних магазинах. У січні 2022 р. Іриною Дмитришин було підбрано у французьких антикварів та американському аукціоні ряд музейних предметів: гравюра короля Швеції Карла XII, близько 1700 р.; мапа «Туреччина-Греція», XVIII ст.; книга Франсуа Фенолона «Пригоди Телемака», Амстердам, 1719; офорти «Пригоди Телемака», початок XVIII ст.; графічне зображення родинного гербу «Orlik Laziska...», 1820 р. та книгу Марка Мазовера «Салоніки, місто привидів: християни, мусульмани та євреї 1430–1950». Лондон, Нью-Йорк, Торонто 2005. Всі ці предмети придбані для заповідника відомим українським меценатом Євгеном Суром.

Наступний напрямок – **культурно-освітня робота**. Нашою метою стало охопити якомога більшу аудиторію, щоб познайомити їх з історичною постаттю Пилипа Орлика. Особливою популярністю користується розроблена істориками заповідника лекція «Пилип Орлик і перша українська Конституція», яка доступна і в офлайн, і в онлайн режимі, що на сьогодні дуже важливо.

На YouTube каналі заповідника ми робимо наш відео контент доступним для людей із порушенням слуху. Тому в травні 2022 р. розмістили відео лекцію «Гетьман Пилип Орлик – автор першої української Конституції України» жестовою мовою.

Протягом року було розроблено та проведено ряд занять про гетьмана Пилипа Орлика для вихованців історичного гуртка «Батуринський канцелярський курінь», який діє на базі заповідника. Адже патріотичне виховання сьогодні є актуальним і важливо, щоб діти знали і усвідомлювали, що Україна ще 300 років тому боролась за свою незалежність і ворог наш не змінився.

В день 350-ї річниці народження Пилипа Орлика у розкішних залах палацу гетьмана Кирила Розумовського відбувся культурно-просвітницький захід «Пилип Орлик. Шлях Гетьмана». У одній з виставкових залів палацу було презентовано тимчасову виставку із фондової колекції заповідника, яка дала можливість розкрити державотворчі кроки нашої незалежності, які здійснили гетьмани Іван Мазепа і Пилип Орлик, поєднавши свої зусилля в Батурині та заклавши фундамент «Договорів і постановлень прав і вольностей Війська Запорозького» 1710 р. Важливим для кожного присутнього стало письмове вітання міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби: «Я знаю, що за сьогоднішньою подією стоїть

велика дослідницька робота, велика кількість опрацьованих архівних документів з різних країн. Минулоріч я відвідував Гетьманську столицю і був вражений масштабом комплексу та його рідкісною колекцією. Масштаб постаті Пилипа Орлика заслуговує на таку пам'ять та дослідницьку роботу. Епоха Орлика була часом, коли гартувалася українська незалежність. Сьогодні, коли український народ вкотре виборює право жити вільно на своїй землі, надзвичайно важливо зберігати пам'ять про нашу історію та її видатних діячів. Адже саме тяглість державотворчих традицій України вцент розвінчує всі міфи російської пропаганди».

Висновки. Символічно, що саме в час коли український народ героїчно протистоїть російському воєнному вторгненню, ми в історичних колах відстоюємо історичну справедливість нашої країни та наших керманичів. Робота по вшануванню пам'яті гетьмана Пилипа Орлика, вивчення і дослідження сторінок його життя істориками заповідника продовжуватиметься. Важливо було б, якщо б у ювілейний рік ми закріпили особистість Пилипа Орлика, назвавши його іменем вулиці в Батурині, Чернігові та інших населених пунктах.

Список використаних джерел

1. Саєнко. Н. Музейники України відкрили виставку у США «Пилип Орлик. Шлях гетьмана. Батурин». *Світ-інфо*. 2022. № 226. С. 13.
2. Національний заповідник Гетьманська столиця. URL: <https://www.youtube.com/@user-ee4rx6um4n/videos>
3. Постанова Верховної Ради України від 17 грудня 2021 року № 1982-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022-2023 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1982-IX#Text>
4. Щоденник Пилипа Орлика "Діаріуш" виставлять у Національному музеї в Батурині. URL: https://lb.ua/culture/2022/02/08/505057_shchodennik_pilipa_orlika_diariush.html

References

1. Saienko. N. Muzeinyky Ukrainy vidkryly vystavku u SShA «Pylyp Orlyk. Shliakh hetmana. Baturyn». *Svit-info*. 2022. № 226. S. 13. [N. Sayenko. (2022). Ukrainian museum workers opened the exhibition in the USA «Pylyp Orlyk. Hetman's way. Baturyn». *Svit-info*. № 226. 13.] [in Ukrainian]
2. Natsionalnyi zapovidnyk Hetmanska stolytsia. [National Reserve «Hetman's Capital.»] URL: <https://www.youtube.com/@user-ee4rx6um4n/videos> [in Ukrainian]
3. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 17 hrudnia 2021 roku № 1982-IX «Pro vidznachennia pamiatnykh dat i yuvileiv u 2022-2023 rokakh. [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated December 17, 2021, No. 1982-IX «On the Celebration of Memorable Dates and Anniversaries in 2022-2023.»] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1982-IX#Text> [in Ukrainian]
4. Shchodennyk Pylypa Orlyka «Diariush» vystavliat u Natsionalnomu muzei v Baturyni. [The diary of Philip Orlyk, «Diarius» will be exhibited at the National Museum in Baturyn.] URL: https://lb.ua/culture/2022/02/08/505057_shchodennik_pilipa_orlika_diariush.html [in Ukrainian]